

ELS ORÍGENS DE ROMA I LA MONARQUIA

- La ciutat dels set turons
- La fundació de Roma: Ròmul i Rem
 - El naixement de Ròmul i Rem
 - La fundació de Roma
 - El rapte de les sabines
 - La divinització de Ròmul
- L'*Eneida* de Virgili
 - Els viatges d'Eneas
- La monarquia
 - El set reis llegendaris de Roma
 - Els etruscos

La ciutat dels set turons

Els antics romans es consideraven descendents dels troians, segons una tradició cantada per l'*Eneida* que remuntava l'origen de la seva estirp a Eneas. Eneas, príncep troià fill de Venus, va comandar un dels dos grups de troians que van aconseguir escapar de la destrucció de Troia i assentar-se a Itàlia. Eneas i els seus homes es van establir al Laci, regió del centre de la península habitada pels llatins, on van fundar la ciutat de Lavini. El fill d'Eneas, Iulus o Ascani, va fundar al seu torn la ciutat mítica d'Alba Longa al mateix Laci. Alba Longa va ser governada durant més de 400 anys per la dinastia de reis albans descendents de Iulus fins al naixement de Ròmul i Rem, rebrots de la mateix nissaga que fundarien per fi Roma.

Tota aquesta tradició és una llegenda fantàstica, amb ben poc fonament històric. El que els historiadors antics han transmès sobre els primers temps de Roma són sobretot llegendes, tot i que n'hi ha altres que recorden, de manera més o menys fidel, fets esdevinguts realment però que han estat embellits i convertits en mite. Però ¿què sabem de veritat dels orígens de Roma i què és el que els estudis arqueològics i històrics han trobat de real en els bells relats de la historiografia grecoromana?

L'emplaçament on més tard es va edificar la ciutat més gran de l'antiguitat era tan sols uns quants turons, tradicionalment set, vora el riu Tíber i al voltant d'una fondalada inhabitable a causa dels aiguamolls que la cobrien. Per tant no és estrany que l'arqueologia hagi confirmat la tradició segons la qual els primers nuclis de població es van instal·lar als turons, principalment al Palatí, on es diu que

Ròmul va fundar la ciutat. El seu sòl, com de la resta del Laci, era pobre, més adequat per a les pastures que no per a l'agricultura. La importància de la ramaderia de l'època primitiva queda reflectida a la llegenda en el fet que els fundadors de Roma, Ròmul i Rem, eren dos pastors. La data tradicional de la fundació de Roma, l'any 753 aC, no coincideix amb les restes d'hàbitat més antigues, que es remunten al voltant del 1000 aC, però sí amb la datació d'un tros de muralla trobat al Palatí. El segle VIII aC va ser, a més a més, un moment de transformació cultural, econòmica i social en els pobles itàlics, estimulada per l'inici de la colonització grega al sud d'Itàlia: es donen un creixement i enriquiment de la població i l'aparició de l'aristocràcia, alhora que sorgeix la civilització etrusca al nord del Laci.

De tota manera la creació de la ciutat-estat que reunís la població de diversos turons es degué produir al segle VII aC, quan, després de drenar els aiguamolls que cobrien la fondalada entre els turons, s'hi construeix un fòrum pavimentat i s'hi aixequen els primers edificis públics. Sembla que les poblacions de set turons (*Septimontium*) es van unir en una primera aliança, a la qual es van afegir més endavant les dels altres turons. Sense poder-ho afirmar, és possible que als inicis de Roma la població llatina es barrejés amb la sabina, si es dóna alguna credibilitat a la llegenda del rapte de les sabines i a l'origen llatí i sabí dels quatre primers reis. Així mateix els dos mites fundacionals, tant el d'Eneas com el de Ròmul i Rem, apunten a la base de la identitat d'un poble romà que es defineix a si mateix com una barreja de pobles i d'influències estrangeres ja des dels seus inicis i que renova contínuament la seva composició social amb la concessió del dret de ciutadania. El mateix Livi, en narrar els orígens de Roma, afirma amb orgull:

Dels pobles fronterers hi van acudir tota una munió de gent, sense distinció entre lliures i esclaus, tots àvids de novetats. Aquest fou el principi de la grandesa del nostre poder. [Ab Vrbe condita, I 8]

Roma era, en els seus orígens, només una dins un grup homogeni de ciutats llatines, independents les unes de les altres, però tenia l'avantatge de la seva posició estratègica, ja que es trobava en una situació fàcil de defensar a la cruïlla de dues rutes molt importants en la península Itàlica: controlava la principal ruta des del mar cap a la Itàlia central, seguint el curs del Tíber (*Via Salaria*), i alhora ofería un dels pocs guals per on es podia travessar aquest riu, en la ruta nord-sud que unia l'Etrúria i la Campània.

La fundació de Roma: Ròmul i Rem

El naixement de Ròmul i Rem

Numitor, rei d'Alba Longa, una ciutat mítica del Laci, va ser derrocat pel seu germà Amuli. L'usurpador va matar la descendència masculina de Numitor alhora que va obligar l'única filla d'aquest, Rea Sílvia a fer-se vestal per tal que el vot de castedat imposat pel seu sacerdot li impedís tenir fills que disputessin el tron al nou rei. Tanmateix Rea Sílvia es queda embarassada del déu Mart i dóna a llum

bessons, Ròmul i Rem. Amuli empresona la noia i ordena llançar els dos infants al riu Tíber. Però l'atzar o el destí salven la vida dels nens perquè el riu es desborda i els esbirros del rei han d'abandonar el cistell que els conté en l'aigua més calmada d'un toll. Així, el cistell resta a la vora de la riba, on els troba una lloba, atreta pel seu plor. L'animal els salva i els alleta fins que un pastor anomenat Fàustul els troba i els porta a casa seva, on ell i la seva esposa Larència els criaran com si fossin fills seus.

Els bessons van créixer com uns pastors més, sense saber el seu origen, malgrat que Fàustul ja sospitava la seva nissaga reial, fins que un fet casual ho posa al descobert. Uns lladres que s'havien barallat amb Rem l'acusen injustament davant el rei Amuli d'haver malmès els camps de Numitor i finalment és lliurat al mateix Numitor perquè li apliqui un càstig. Però quan aquest el coneix, s'assabenta de l'edat que té i de l'existència del seu germà bessó, lliga caps i acaba per endevinar que es tracta del seu nét, i encara més quan per la seva banda Fàustul explica a Ròmul les circumstàncies en les quals els havia trobat i les sospites que tenia des de feia temps. Aleshores s'ordeix una conxorxa en dos fronts per acabar amb Amuli: Ròmul ataca el palau reial amb els seus companys pastors, mentre que Rem ho fa des de casa de Numitor. D'aquesta manera aconseguixen matar Amuli i restituir el reialme a Numitor.

La fundació de Roma

Els bessons, després que veiessin reconeguts el seu llinatge reial, decideixen fundar una nova ciutat allà on havien estat trobats. Però immediatament va sorgir la disputa per quin dels dos germans donaria el nom a la ciutat i en seria el rei, puix que no se sabia quin dels dos era el primogènit. Així és que la decisió es va deixar a la voluntat dels déus per mitjà de la consulta dels auguris. Primer va semblar que afavorien Rem, perquè va ser el primer a veure sis voltors, però tot seguit Ròmul en va veure el doble. Ròmul, doncs, es va proclamar rei i va traçar els límits sagrats de la nova ciutat al voltant del Palatí, amb una arada tirada per un toro i una vedella. Rem, sense acceptar la seva derrota, va desafiar la naixent autoritat del seu germà saltant el solc que assenyalava el traçat de la futura muralla i aquest el va matar travessant-lo amb una llança. Així, Roma, tal com Ròmul va anomenar la ciutat tot just fundada a partir del seu propi nom, va néixer amb un fratricidi. Era el 21 d'abril del 753 aC.

Els pastors, els albans i els llatins que havien aplegat Ròmul i Rem no feien un número suficient per formar una ciutat. Per això va oferir dret d'asil a tothom que volgués establir-s'hi, sense preguntar la seva condició o origen. Desertors, apàtrides i esclaus van cercar-hi refugi, de manera que es van reunir prou homes per poblar la ciutat, però mancaven dones. I amb la mena de gent que hi vivia, cap dels pobles del voltant volien casar les seves filles amb els que ja eren anomenats romans.

El rapte de les sabines

Al cap d'un temps intentant en va convèncer els veïns, Ròmul va decidir recórrer a la violència per assegurar la continuïtat de Roma. Va convidar els pobles pròxims a uns grans jocs atlètics i eqüestres. Els veïns, majoritàriament sabins, hi van acudir amb les seves esposes i filles i mentre tots estaven pendents de l'espectacle, els romans van arrabassar per la força les noies solteres dels seus pares, que van ser obligats a marxar sense les seves filles.

Seguint les instruccions de Ròmul els romans van fer tot el possible per calmar amb amor, bones paraules i carícies les que havien estat forçades a ser les seves mullers. Tanmateix naturalment, els pares no van quedar-se de braços plegats, sinó que van emprendre una guerra contra els romans per recuperar les noies. Els romans van vèncer els pobles menys nombrosos sense gaires problemes, però els sabins van saber actuar amb prou astúcia per posar Roma en greu perill. En efecte, el rei sabí Taci va subornar amb or una jove romana, Tarpeia, perquè els obrís les portes de la ciutat, una traïció que va ser premiada pels sabins esclafant-la amb els seus escuts. Un cop els atacants havien aconseguit sotmetre bona part de la ciutat, quan l'exèrcit sabí era davant per davant del romà i semblava inevitable un ferotge combat decisiu, les dones que havien estat raptades van precipitar-se entre els uns i els altres suplicant que s'aturessin perquè no volien que els seus marits i els seus pares es matessin entre si. Commoguts pels precés desesperats de les filles dels uns i de les esposes dels altres, els sabins i els romans acorden no solament fer la pau sinó unir els dos regnes en un de sol, governat conjuntament per Ròmul i Taci.

La divinització de Ròmul

Quan Taci va morir Ròmul va restar com a únic rei, estimat pel seu poble i engrandint el poder de Roma durant molts anys, fins el dia que va desaparèixer enmig d'una tempesta mentre passava revista a l'exèrcit. Al cap d'uns dies un somni va advertir els romans que Ròmul s'havia convertit en un déu i que havia de ser adorat amb el nom de Quirí.

L'Eneida de Virgili

És la gran obra de Virgili. Els dotze llibres de l'*Eneida* es poden dividir en tres parts:

Llibres I-IV: Eneas, príncep troià fill de Venus i d'Anquises, amb un grup de supervivents de la destrucció de Troia pels grecs, es dirigeix a Itàlia per fundar-hi una nova ciutat. Però, a l'alçada de Sicília, el seu estol és desviat cap a les costes d'Àfrica per una tempesta provocada per Juno, enemiga dels troians. Allà són acollits per la reina Dido, que ha fugit de Fenícia i ha acabat de fundar Cartago. En el palau de la reina, Eneas explica com va caure Troia per culpa del cavall de fusta ideat per Ulisses i el seu atzarós viatge fins a Cartago. Dido s'enamora apassionadament d'Eneas per obra de Venus i, oblidant-se

de la seva promesa de mantenir-se fidel al seu difunt marit Siqueu, intenta retenir Eneas. En un principi Eneas sucumbeix a un amor promogut ara també per Juno, oblidant-se de la seva missió, fins que, enviat per Júpiter, Mercuri la hi recorda. Malgrat els precos de Dido i els seus propis sentiments, Eneas es decideix a partir i Dido se suïcida, després de demanar al seu poble que guardi un odi etern als romans.

Llibres V-VIII: Eneas prossegueix el seu viatge cap a Itàlia i, quan arriba a Cumes, la Sibila el guia al món dels morts perquè el seu pare li faci saber el futur de la ciutat que ha de fundar. Quan troba Anquises aquest li relata com el seu fill fundarà Alba Longa i iniciarà l'estirp de reis que la governaran. D'aquesta dinastia naixeran, al cap de molt temps, els bessons Ròmul i Rem, que fundaran Roma, la ciutat destinada a dominar el món. La predicció arriba fins a August, descendent d'Eneas per pertànyer a la gens Júlia, que es remuntaria a Julus o Ascani, fill d'Eneas. Finalment els troians arriben al seu objectiu, el Laci. Allà el rei Llatí els acull i ofereix a Eneas la seva filla Lavínia en matrimoni. Tanmateix la intervenció de Juno fa que altres pobles del Laci, encapçalats per Turn, emprenguin una guerra contra ells.

Llibres VIII-XII: la tercera part narra les lluites entre els troians i els seus aliats contra els llatins. Juno afavoreix Turn, però a la fi Júpiter li fa saber que el destí dels troians és establir-se al Laci, però esdevenint llatins. Així, quan Eneas, en un duel, venç i mata Turn, s'acaba l'*Eneida*.

Un passatge de l'*Eneida*:

Eneas s'estava dret, queixant-se durament, recolzat en l'enorme llança, envoltat d'un gran nombre de joves i de l'afligit Iulus, indiferent a les llàgrimes dels allí presents. El vell metge, vestit amb el mantell arromangat a la manera de Pèon, s'afanya inútilment a fer moltes coses amb la seva mà de metge i amb les poderoses herbes de Febos, cerca inútilment d'abastar amb els dits la punta del dard i d'estrènyer el ferro amb unes pinces resistents. [...] Llavors la mare Venus, commoguda d'aquell dolor immerescut del seu fill, recull de l'Ida de Creta el dictam, una tija coberta de fulles apelfades [...]. Venus la portà, cobrint-se el rostre amb un núvol obscur, n'impregnà l'aigua que hi havia abocada en un gibrell resplendent i la féu secretament medicinal, i hi espargí suc de salutífera ambrosia i una olorosa panacea. L'ancià Iàpex, sense saber-ne res, banyà la ferida amb aquella aigua i de sobte desaparegué del cos, com era d'esperar, tot el dolor, i tota la sang s'estroncà al fons de la ferida. I ara la sageta es desprengué seguint la mà, sense forçar-la ningú, i revingueren renovades les energies al seu estat d'abans. [Eneida, XII 398-424, Trad. Joan Bellés]

Els viatges d'Eneas

Presentació flash [Els viatges d'Eneas](#)

La monarquia

No hi ha dubte que la Roma primitiva es regia per un sistema monàrquic. Tanmateix no es pot donar crèdit a ulls clucs als noms dels reis, la seva cronologia i les seves realitzacions, tal com els han transmès els historiadors romans (vegeu la llista de més baix). Segons la tradició hi va haver set reis, dos de llatins, dos de sabins i tres d'origen etrusc. El primer, Ròmul, és clarament un personatge mític, l'heroi epònim de la ciutat. En canvi entre els altres podria haver-hi personatges en part històrics, en part llegendaris. Però és possible que en fossin més i que l'inici de la monarquia fos a la segona meitat del segle VII aC, en comptes del segle VIII.

La monarquia romana no era hereditària sinó electiva: el rei devia ser escollit pels patricis, amb una certa participació del poble i del rei anterior, però no devia pertànyer als rengles patricis sinó que de vegades era fins i tot un estranger. De tota manera sembla que els últims reis van ser tirans i usurpadors que havien pres el poder per la força i que s'hi mantenien gràcies al suport popular enfront de l'aristocràcia. Aquest hauria estat el cas de Servi Tul·li i de Tarquini el Superb. Així el derrocament de la monarquia es podria interpretar com una reacció dels patricis per fer-se amb el poder. En efecte, la tradició narra que el darrer rei etrusc, Tarquini el Superb, va ser expulsat el 509 aC de Roma per una revolta provocada per la violació d'una noble romana anomenada Lucrecia per part del seu fill Tarquini el Jove. Després de la monarquia etrusca a Roma es va instaurar una república dominada per les famílies patrícies.

El set reis llegendaris de Roma

Els reis romans, el seu origen, la seva cronologia i les seves principals realitzacions segons la tradició:

- Ròmul (753-717 aC)

Llatí, fundador de Roma, va dividir el poble en patricis i plebeus, va crear el senat i d'altres institucions fonamentals.

- Numa Pompili (716-674 aC)

Sabí, funda les principals institucions religioses.

- Tul·lus Hostili (673-642 aC)

Llatí, conquesta Alba Longa.

- Anc Marci (641-617 aC)

Sabí, va estendre el territori romà fins al mar.

- Tarquini Prisc (616-578 aC)

Etrusc, va introduir innovacions constitucionals i va vèncer els sabins.

- Servi Tul·li (578-534 aC)

Etrusc, va construir la muralla que encerclava els set turons –el *pomerium* o recinte sagrat de la ciutat– i va dividir en centúries el poble romà segons la seva riquesa.

- Tarquini el Superb (534-509 aC)

Etrusc, va convertir Roma en la primera potència d'Itàlia central i va edificar el temple Capitolí.

Els etruscos

Els tres reis d'origen etrusc posen la qüestió de quina era la naturalesa de la presència a Roma dels etruscos. Els etruscos eren un poble no indoeuropeu amb una societat avançada formada per ciutats-estat que, des de la regió centre-nord-occidental de la península itàlica, es va estendre durant els segles VII i VI aC en direcció a la plana del Po i la Campània. Molts historiadors pensen que Roma va ser conquerida pels etruscos, mentre que altres pensen que simplement hi va emigrar un cert nombre d'etruscos, com gent d'altres pobles de l'entorn. És cert que tenen un origen etrusc alguns rituals de la religió romana –per exemple l'art dels harúspexs– i alguns vestits i símbols de les magistratures i potser també alguns elements arquitectònics i l'alfabet, però el que uns veuen com a indicis d'un domini etrusc a Roma, altres ho consideren producte d'una influència mútua entre pobles veïns.